

Sławomir Sobczyk

Biblioteka Główna, Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie

Tériade Museum Library — (nie)zwykła biblioteka jako pomnik (nie)zwykłego człowieka

Streszczenie: Wyjazdy turystyczne wiążą się często z ciekawymi odkryciami bibliofilskimi. Takim nietypowym odkryciem jest kompleks muzealno-biblioteczny, znajdujący się w pobliżu Mytilini, stolicy niewielkiej greckiej wyspy Lesbos. Niniejsza praca przedstawia biografię Stratisa Eleftheriadisa — Tériade’a. Opisuje też niezwykle pomnik wydawcy, jakim jest znajdujący się na Lesbos kompleks muzealno-biblioteczny, składający się z Muzeum Teofilosa i Tériade Museum Library. **Słowa kluczowe:** Tériade Museum Library, Stratis Eleftheriadis, Tériade, Muzeum Teofilosa, Theophilos Museum of Folklore Art.

Wstęp

Lesbos jest trzecią co do wielkości wyspą w Grecji, położoną na Morzu Egejskim, w pobliżu tureckiego wybrzeża. Na niej przyszła na świat słynna poetka Safona. Dzisiaj na wyspę przyciągają turystów głównie piękne, piaszczyste plaże, gorące źródła i antyczne zabytki. Największą atrakcją turystyczną jest skamieniały las, gdzie zobaczymy sekwoje sprzed 20 milionów lat zamienione przez pyły wulkaniczne w skały. Podczas pobytu na Lesbos warto odwiedzić też jej stolicę, liczącą 30 000 mieszkańców Mytilini (pol. Mitylena), ze starożytnym teatrem i średniowiecznym zamkiem.

Miłośnicy sztuki powinni z pewnością wybrać się do odległej zaledwie o kilka kilometrów od stolicy miejscowości Vareia, do ciekawego kompleksu muzealnego stworzonego przez Stratisa Eleftheriadisa, pseudonim Tériade. Był to znany na świecie krytyk sztuki i wydawca, którego działalność przypadła na okres burzliwego rozwoju sztuki współczesnej. Sam nie będąc artystą, miał on swój ogromny wkład w upowszechnienie dokonań europejskich malarzy, których prace publikował m.in. w swoim magazynie „Verve”. Kompleks muzealny zbudowany przez krytyka i przekazany rodzinnemu miastu, obejmuje Muzeum Teofilosa oraz Tériade Museum Library, w którym zebrano dorobek Tériade’a jako edytora i mecenas sztuki.

Stratis Eleftheriadis-Tériade

Stratis Eleftheriadis-Tériade urodził się w Mytilini na greckiej wyspie Lesbos w 1897 r.¹ Zawsze interesował się sztuką europejską, jako nastolatek prenumerował francuskie magazyny poświęcone modzie (Zdj. 1).

W wieku 17 lat wyjechał do Paryża, aby studiować prawo. Szybko okazało się jednak, że jego prawdziwą pasją są teoria i krytyka sztuki. Pobyt młodego Stratisa w stolicy Francji nałożył się na okres kształtowania się sztuki nowoczesnej. Wkrótce też sam Tériade stał się częścią pionierskiego kręgu nowatorskich artystów i ich zwolenników. Nawiązał znaczącą i długotrwałą współpracę z uznanymi redaktorami i wydawcami specjalizującymi się w teorii i krytyce sztuki².

Pierwszym doświadczeniem edytorskim Eleftheriadisa była rozpoczęta w 1925 r. współpraca z pochodzącym z Grecji wydawcą, Christianem Zervosem³. Zervos zaproponował młodemu rodakowi prowadzenie sekcji poświęconej sztuce współczesnej w wydawanym przez siebie magazynie „Cahier d'art”⁴. Współpraca Tériade'a z Zervosem zakończyła się w 1931 r., w niejasnych okolicznościach, prawdopodobnie z powodu nieprawidłowości w rozliczeniach finansowych pisma z Eleftheriadisem⁵. W każdym razie po odejściu Stratisa z redakcji „Cahier d'art” obaj panowie zerwali jakiekolwiek kontakty⁶.

Następnie Tériade rozpoczął współpracę z Leonem Bailby, zostając redaktorem cotygodniowej kolumny poświęconej sztuce w popularnej paryskiej popołudniówce „L'Intransigeant”, o nakładzie 400 000 egzemplarzy. W prowadzonej przez Tériade'a sekcji znalazło się miejsce dla wypowiedzi przedstawicieli wszystkich kierunków w sztuce⁷.

Niezwykle owocna była współpraca Tériade'a z młodym wydawcą szwajcarskiego pochodzenia, Albertem Skira. Wspólnie przygotowali oni ilustrowane przez Pabla Picassa wydanie *Metamorfoz Owidiusza*, a następnie *Poezje Stéphane'a Mallarmégo* z ilustracjami Henri Matisse'a⁸. W latach 1932-36 wspólnie wydawali czasopismo artystyczne „Minotaure” (łącznie 9 numerów), wyróżniające się kolorowymi okładkami, projektowanymi przez uznanych artystów tego okresu, takich jak Pablo Picasso, Joan Miró czy Henri Matisse. Skira i Tériade planowali wydanie serii *Trésors de la Peinture Française*, poświęconej dziedzictwu kulturalnemu Francji i mającej stanowić „przenośne” muzeum malarstwa. Ostatecznie ukazał się jeden tom serii, zawierający 32 kolorowe reprodukcje⁹.

¹ Museum — Library Tériade, 2019, <http://www.museumterjade.gr/en/> [dostęp: 2021-04-19].

² Peppiat Michael, *The Creative Influence of Tériade*, „The New York Times”, 1973, July 8, p. 21.

³ Tamże, s. 21.

⁴ Tamże, s. 21.

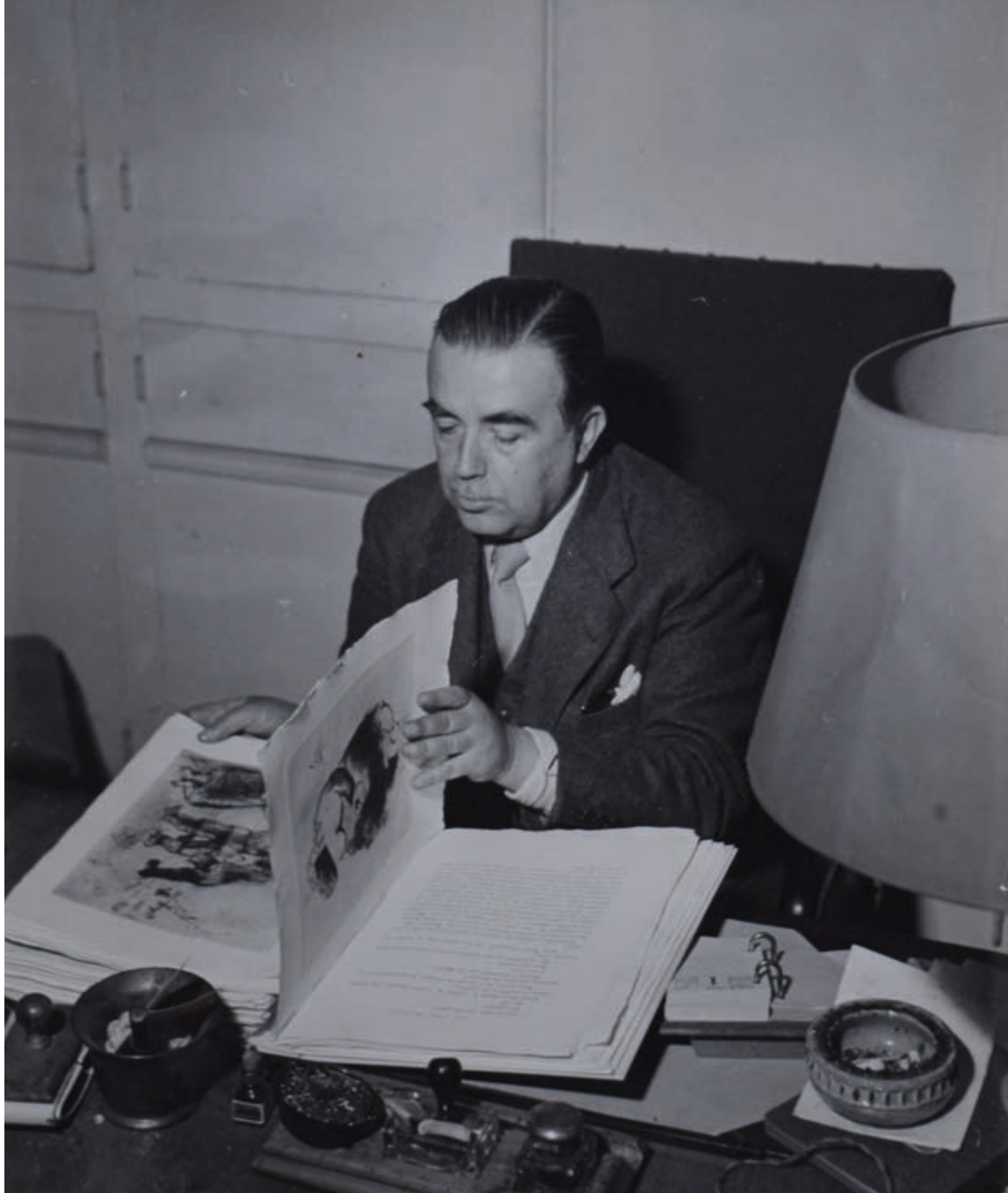
⁵ Kolokytha Chara, *The Art Press and Visual Culture in Paris during the Great Depression: Cahiers d'Art, Minotaure, and Verve*, „Visual Resources: An International Journal of Documentation”, 2013, Vol. 29, no. 3, p. 187.

⁶ Tamże, s. 187.

⁷ Tamże, s. 187.

⁸ Rabinow Rebecca A., *Tériade and his livres d'artiste: a peaceful revolution*, „Apollo”, 1995, Vol. 142, p. 7-11.

⁹ Tamże, s. 8.

Zdj. 1. Stratis Eleftheriadis — portret. Źródło:
<http://www.museumteriade.gr/en/teriade/> [dostęp: 2021-04-16].

Niewątpliwie jednak ukoronowaniem dorobku edytorskiego Tériade'a był magazyn „Verve” oraz kolekcja książek artystycznych, tzw. *Grand-Livres* albo *livres d'artiste*¹⁰.

Tériade i Matisse

Warto choćby wspomnieć o szczególnej więzi i trwającej przez 25 lat (do śmierci artysty) współpracy greckiego wydawcy i francuskiego malarza. Obaj panowie spotkali się po raz pierwszy w 1929 r., wtedy też Tériade opublikował w „Cahier d'art” swój pierwszy tekst poświęcony malarstwu Matisse'a¹¹. Matisse był obecny we wszystkich edytorskich poczynaniach Tériade'a. Współpracowali ze sobą przy wydaniach „Minotaure” i „Verve”. Matisse był autorem kilku znaczących okładek „Verve”. To właśnie niezadowolenie Matisse'a z niedoskonałej palety barwnej było bodźcem dla Tériade'a do zainteresowania się techniką litografii barwnej i doprowadziło do rewolucji w technologii kolorowego druku¹².

Henri Matisse, który współpracował z Tériade'em już wcześniej przy ilustrowanym wydaniu *Poezji Stéphane'a Mallarmégo*, jest autorem aż czterech pozycji z serii *Grand-Livres*. Najbardziej znanym efektem współpracy Matisse'a i Tériade'a jest z pewnością *Jazz*, w którym malarz zastosował technikę découpage, wykorzystaną już wcześniej w obrazie „Symphonie chromatique”, zdobiącym okładkę jednego z okupacyjnych numerów „Verve”. W londyńskiej Tate Modern oraz nowojorskim Museum of Modern Art odbyła się w 2014 r. wystawa „Henri Matisse: the Cut-Outs”, na której jednym z najważniejszych eksponatów była właśnie wydana przez Tériade'a książka *Jazz*¹³.

Najlepszym dowodem na istotną rolę wydawcy w życiu francuskiego malarza jest stała wystawa poświęcona Tériade'owi, znajdująca się w Musée Matisse w Le Cateau-Cambrésis. Inauguracja galerii w 2002 r. była okazją do wydania katalogu *Tériade et les livres de peintres*. W archiwum Musée Matisse znajdują się publikacje i listy podarowane przez Alice, wdowę po Tériade oraz zdjęcia wykonane w 1951 r. przez Henri Cartier-Bresson'a w należącej do wydawcy Villa Natacha w Saint-Jean-Cap-Ferrat¹⁴.

Kompleks muzealno-biblioteczny Tériade

Tériade już za życia budował swój nietypowy pomnik — kompleks muzealno-biblioteczny poświęcony jego dokonaniom edytorskim i zaprzyjaźnionym z nim artystom współczesnym. Kompleks powstał w Akrotiri, na obrzeżach miasteczka Vareia, około 4 km od Mytilini, na działce będącej wcześniej wła-

¹⁰ Tamże, s. 8.

¹¹ Michaelides Chris, *Matisse and Tériade*, European Studies Blog, 2014, <https://blogs.bl.uk/european/2014/09/matisse-and-terriade.html> [dostęp: 2021-04-19].

¹² Tamże.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże.

snością rodziny Eleftheriadisa¹⁵. Składają się na niego: Muzeum Teofilosa oraz Tériade Museum Library (Zdj. 2–3). Oba budynki znajdują się niedaleko miejsca, gdzie wcześniej stał dom rodzinny Tériade’a. Dochodzi się do nich pełną drogą, biegnącą przez stare gaje oliwne (Zdj. 4).

Muzeum Teofilosa (Theophilos Museum of Folklore Art)

Pierwszym etapem było powstanie Muzeum Teofilosa (Zdj. 5). Tériade sam sfinansował budowę i w 1965 r. przekazał Muzeum Teofilosa rodzinemu Mytilini¹⁶.

Muzeum gromadzi późne prace artysty, 86 obrazów olejnych Teofilosa zostało przekazanych przez fundatora. Budynek muzeum został gruntownie odrestaurowany w 2013 r.¹⁷ Dzisiaj zbiór muzeum liczy 151 prac Teofilosa. Obecnie zwiedzający w pięciu salach muzealnych mogą podziwiać zaledwie 35 prac artysty (Zdj. 6–7). Pozostałe obrazy wymagają prac konserwatorskich i są stopniowo odnawiane pod nadzorem Ministerstwa Kultury Grecji.

Odkrycie dotychczas nikomu nieznanego greckiego malarza Teofilosa było z pewnością jednym z najważniejszych dokonań Tériade’a. Theophilos Hatzimihail był samoukiem, malarzem ludowym, ilustrującym grecki folklor i historię. Przez wiele lat parał się najróżniejszymi zajęciami, takimi jak wypasanie kóz, malowanie murali czy organizowanie przedstawień teatralnych. Mieszkając w Smyrnie przez jakiś czas pracował dla swojego ówczesnego protektora, Giannisa Kontosa. Po powrocie do Mytilini został odkryty i doceniony przez pochodzącego z Lesbos Tériade’a, pod którego opieką pozostawał aż do swojej tajemniczej śmierci w 1934 r. (prawdopodobnie został otruty)¹⁸.

To wyłącznie zasługa Tériade’a, że do naszych czasów zachowały się prace tego jedyne w swoim rodzaju artysty. Wiele płócien malarza powstało na zlecenie protektora. Tériade wypromował swojego podopiecznego na arenie międzynarodowej, organizując mu w 1961 r. wystawę w paryskim Luwrze¹⁹.

Tériade Museum Library

Już w czasie fundacji Muzeum Teofilosa Tériade myślał również o stworzeniu muzeum-biblioteki, które zgromadzi jego dorobek jako krytyka i wydawcy. Ten pomysł zmaterializował się w 1979 r., kiedy to obok Muzeum Teofilosa powstał budynek Tériade Museum Library, również przekazany w darze rodzinemu

¹⁵ *Museum -Library Tériade*, 2019, <http://www.museumterjade.gr/en/> [dostęp: 2021-04-19].

¹⁶ Korexenidis Simos, “Tériade”: *an Art enthusiast seen*, Greek News Agenda, 2018, <https://greeknewsagenda.gr/interviews/filming-greece/6598-terjade-an-art-enthusiast-seen-by-simos-korexenidis> [dostęp: 2021-04-19].

¹⁷ Rozmowa z pracownikiem Museum-Library Tériade przeprowadzona przez autora tekstu w dniu 27.08.2019.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Korexenidis Simos, “Tériade”: *an Art enthusiast seen*, Greek News Agenda, 2018, <https://greeknewsagenda.gr/interviews/filming-greece/6598-terjade-an-art-enthusiast-seen-by-simos-korexenidis> [dostęp: 2021-04-19].

Zdj. 2. Budynek Muzeum Teofilosa. Fot. Sławomir Sobczyk.

Zdj. 3. Budynek Tériade Museum Library. Fot. Sławomir Sobczyk.

Zdj. 4. Widok na ogród z budynku Tériade Museum Library. Fot. Sławomir Sobczyk.

Mytilini²⁰. Muzeum-biblioteka, będące jednocześnie muzeum sztuki współczesnej to placówka, w której zwiedzający mogą zapoznać się z oryginalnymi dziełami oraz krytyką malarstwa takich pionierów sztuki współczesnej jak Pablo Picasso, Marc Chagall, Henri Matisse i in.

Stałą kolekcję muzeum można podzielić na trzy główne zbiory: malarstwo greckie, książki artystyczne i magazyny „Verve”. Ekspozyty znajdują się w 16 salach, na dwóch piętrach. Parter zajmują książki i czasopisma, natomiast piętro zostało przeznaczone na ekspozycję malarstwa.

Kolekcja malarstwa

Kolekcja malarstwa greckiego zawiera prace takich artystów, jak Janis Tsaruchis, Orestis Kanellis czy Giorgios Vakirtzis oraz innych malarzy tego regionu, współczesnych Tériade’owi (Zdj. 8).

Janis Tsaruchis jest jednym z najważniejszych członków tzw. Generacji lat 30, grupy greckich intelektualistów, literatów i malarzy, odpowiedzialnych za wprowadzenie modernizmu do sztuki greckiej. Był też współtwórcą ruchu propagującego wprowadzenie do malarstwa greckiego elementów sztuki starożytnej. Jego prace były prezentowane w 1951 r. w Paryżu i Londynie, w roku 1956 był on nominowany do Nagrody Guggenheima, w 1958 r. wystawiał na Biennale

²⁰ Muzeum — Biblioteka Strati Eleftheriadis — Teriade, Greek Gastronomy Guide, 2020, <https://www.greek-gastronomyguide.gr/pl/item/mouseio-vivliothiki-teriade-lesvos/> [dostęp: 2021-04-19]

Zdj. 5. Theofilos Hatzimihail — popiersie przed Muzeum Teofilosa. Fot. Sławomir Sobczyk.

Zdj. 6. Obraz olejny autorstwa Teofilosa. Fot. Sławomir Sobczyk.

Zdj. 7. Obrazy olejne autorstwa Teofilosa. Fot. Sławomir Sobczyk.

Zdj. 8. Obrazy olejne autorstwa greckich artystów. Fot. Sławomir Sobczyk.

w Wenecji. W zbiorach Tériade Museum Library możemy podziwiać takie prace artysty jak: „Ulice Mytilini”, „Aleksander Wielki”, „Jesień”, „Zima”²¹.

Młody Orestis Kanellis spotkał Tériade’a podczas swojego krótkiego pobytu w Paryżu i to właśnie uznany już wówczas rodak zachęcił go do dalszego malowania, chwalać jego wczesne prace. Kanellis był typowym pejzażystą, chętnie malował nadmorskie pejzaże i gaje oliwne. Kilka jego typowych prac znajduje się w zbiorach muzeum²².

Giorgios Vakirtzis podobnie jak Tériade urodził się w Mytilini. Przez wiele lat był związany z greckim przemysłem filmowym, jako twórca bardzo charakterystycznych, malarskich plakatów, z których kilka możemy podziwiać w Tériade Museum Library²³.

Grand-Livres

Niezwykle ciekawa jest kolekcja 27 wydanych przez Tériade’a książek artystycznych, czyli tzw. *Grand-Livres*.

Koncepcja nowej formuły książki artystycznej, jako tzw. *manuscrit moderne* narodziła się we Francji podczas II wojny światowej, a jej autorem jest Tériade²⁴. W okupowanej Francji literatura średniowieczna stanowiła swoisty kod kulturowy, a jej publikowanie uważano za formę obywatelskiego oporu i niezależności artystycznej. Tériade był miłośnikiem manuskryptów średniowiecznych, udało mu się nawet wydać fragmenty najbardziej znanych francuskich

²¹ Museum — Library Tériade, 2019, <http://www.museumterjade.gr/en/> [dostęp: 2021-04-19].

²² Tamże.

²³ Tamże.

²⁴ Rodney T. Swan, *Cultural resistance through the manuscript moderne. Tériade's editions of Rouault's Divertissement and Bonnard's Correspondances*, „RELIEF”, 2017, Vol. 11, no. 1, p. 40.

dział w „Verve”²⁵. W 7. numerze magazynu z marca 1940 r. ukazała się reprodukcja średniowiecznego dzieła *Les Très Riches Heures du duc de Berry* z 1410 r.²⁶

Wydawca nie był do końca zadowolony z jakości reprodukcji dzieł średniowiecznych. Korzystając jednak z koncepcji średniowiecznej stworzył własny termin, manuskryptu malarstwa współczesnego (*manuscrit à peintures moderne*), który później skrócono do terminu manuskrypt współczesny (*manuscrit moderne*), stając się pionierem tego gatunku²⁷. Pierwszą osobą, jakiej Tériade przedstawił swój nowatorski pomysł był Henri Matisse. Autor nie sprecyzował formatu, chciał jedynie, by współczesny manuskrypt zawierał na równoważnych zasadach tekst literacki i obrazy. Korzystając ze swojego doświadczenia edytorskiego, Tériade postanowił pozostawić twórcom absolutną swobodę artystyczną²⁸.

Największym wyzwaniem dla Tériade’a jako wydawcy była seria 27 książek artystycznych, tzw. *Grand-Livres*, stworzonych według luźnej koncepcji *manuscrit moderne*²⁹. Dwie pierwsze książki powstały jeszcze podczas niemieckiej okupacji i w znacznej mierze ukształtowały formę manuskryptu współczesnego. Były to: *Divertissement* autorstwa George’a Rouault oraz *Correspondances* Pierre’a Bonnard³⁰. Tériade namówił swoich twórców do swoistej zmiany kolejności, proponując im najpierw namalowanie obrazów, a dopiero później dopisanie do nich tekstu, w dowolnej formie. Według jego założenia tekst miał być „literacką rekonstrukcją” obrazu i swoistym jego uzupełnieniem. Co ciekawe, autor manuskryptu współczesnego miał być autorem całości dzieła: od namalowania obrazu, przygotowania tekstu aż po jego odręczne przepisanie, co upodobało go do średniowiecznego skryby³¹. Wśród autorów *livres d’artiste* wydanych przez Tériade’a znajdują się m.in.: Marc Chagall, Alberto Giacometti, Fernand Léger czy Pablo Picasso. Wśród ostatnich wydanych przez Tériade’a książek artystycznych na uwagę zasługują trzy pozycje zawierające litografie autorstwa katalońskiego twórcy Joana Miró, m.in. ilustrowana edycja *Ubu Roi* Alfreda Jarry³².

W zbiorach Tériade Museum Library znajdziemy takie unikatki, jak: *Paris Sans Fin* autorstwa Alberta Giacometti, *The Poem of the Right Angle* Le Corbusier’a, *The Circus* Fernanda Léger’a, *Jazz* Henri Matisse’a, *Longus’ Daphnis* i *Chloe* Marca Chagall’a czy *Reverdy’s Le Chant des Morts* Pabla Picassa³³. Trzeba pamiętać, że te niezwykle książki zawierające oryginalne prace znanych artystów były wydawane w ograniczonym nakładzie, a każdy z egzemplarzy ma swój numer nadany osobiście przez autora (Zdj. 9–16).

²⁵ Tamże, s. 41–42.

²⁶ Tamże, s. 41–42.

²⁷ Tamże, s. 43.

²⁸ Tamże, s. 43.

²⁹ Rabinow Rebecca A., *Tériade and his livres d’artiste: a peaceful revolution*, “Apollo”, 1995, Vol. 142, p. 8.

³⁰ Rodney T. Swan, *Cultural resistance through the manuscript moderne. Tériade’s editions of Rouault’s Divertissement and Bonnard’s Correspondances*, “RELIEF”, 2017, Vol. 11, no. 1, p. 47.

³¹ Tamże, s. 44.

³² Rabinow Rebecca A., *Tériade and his livres d’artiste: a peaceful revolution*, “Apollo”, 1995, Vol. 142, p. 11.

³³ *Museum — Library Tériade*, 2019, <http://www.museumteriede.gr/en/> [dostęp: 2021-04-19].

Zdj. 9. Kolekcja *Grand-Livres* w Tériade Museum Library. Fot. Sławomir Sobczyk.

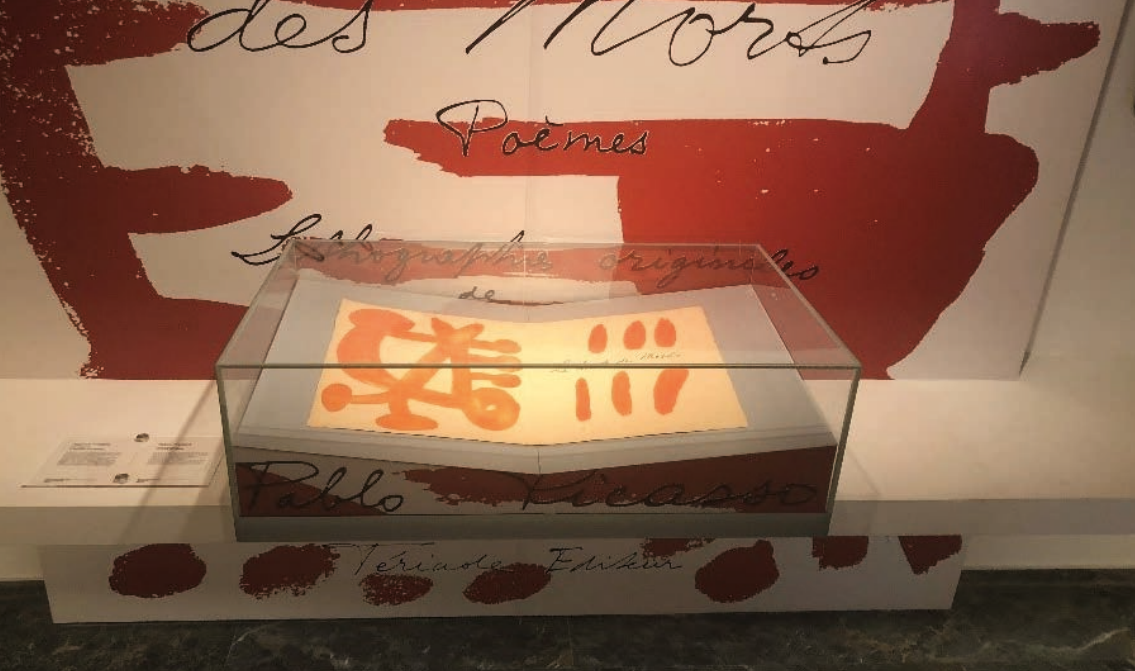
Zdj. 10. Kolekcja *Grand-Livres* w Tériade Museum Library. Fot. Sławomir Sobczyk.

Zdj. 11. Kolekcja Grand-Livres w Tériade Museum Library. Fot. Sławomir Sobczyk.

Zdj. 12. Kolekcja *Grand-Livres* w Tériade Museum Library. Fot. Sławomir Sobczyk.

Zdj. 13. Kolekcja *Grand-Livres* w Tériade Museum Library. Fot. Sławomir Sobczyk.

Zdj. 14. Kolekcja *Grand-Livres* w Tériade Museum Library. Fot. Sławomir Sobczyk.

Zdj. 15. Kolekcja *Grand-Livres* w Tériade Museum Library. Fot. Sławomir Sobczyk.

Zdj. 16. Kolekcja *Grand-Livres* w Tériade Museum Library. Fot. Sławomir Sobczyk.

Magazyn „Verve”

Muzeum posiada wszystkie wydania magazynu artystycznego „Verve”, który był pomyślany jako kwartalnik. Wydawcą czasopisma był dom edytorski „Verve”, założony przez Stratisa w 1936 r., ale pierwsze cztery numery (w latach 1937-39) zostały sfinansowane przez amerykańską korporację Esquire-Coronet³⁴. Pierwszy numer „Verve” trafił na rynek w 1937 r. Magazyn miał 38 numerów i był wydawany do 1960 r., w 25 000 egzemplarzy, w tym 5000 było przeznaczone na rynek francuski, a pozostałe 20 000 wydawane po angielsku jako „Verve: The French Review of Art” i sprzedawane za oceanem³⁵.

Założeniem Eleftheriadisa było stworzenie „najpiękniejszego magazynu poświęconego sztuce”, przeznaczonego dla każdego potencjalnego czytelnika³⁶. W historii wydawnictw artystycznych „Verve” kojarzy się dzisiaj z ideami demokratyzacji sztuki i jej udostępnienia szerokiemu gronu odbiorców oraz rozwojem kolorowego druku dobrej jakości. Każdy numer „Verve” stanowił płaszczyznę spotkań znakomitych literatów i malarzy tego okresu. Teksty do magazynu pisali m.in. James Joyce, Federico García Lorca czy Ernest Hemingway³⁷. Natomiast wśród artystów publikujących tam swoje prace na pewno należy wymienić takich jak: Pablo Picasso, Henri Matisse, Joan Miró, Marc Chagall, Alberto Giacometti, Fernand Léger, Juan Gris, Le Corbusier czy Georges Rouault (Zdj. 17-19)³⁸.

Inna działalność Tériade Museum Library

Muzeum organizuje również wystawy czasowe, retrospektywy różnych artystów, promocje książek, spotkania autorskie, seminaria naukowe i inne wydarzenia kulturalne, często we współpracy z lokalnym samorządem, wydawcami czy innymi organizacjami kulturalnymi (Zdj. 20). Tériade Museum Library i Laboratorium Muzeologii Uniwersytetu Egejskiego prowadzą wspólnie program edukacyjny.

Podsumowanie

Stratis Eleftheriadis — Tériade był jednym z najbardziej kreatywnych i wpływowych wydawców sztuki współczesnej. Jako redaktor i edytor takich magazynów jak „Cahier d'art”, „Minotaure” czy „Verve” przyczynił się do upowszechnienia dzieł wielu artystów. Stworzył pojęcie *manuscrit moderne* i dokonał swoistej rewolucji w rozwoju książki artystycznej, wydając m.in. serię *Grand-Livres*. Do-

³⁴ Peppiat Michael, *The Creative Influence of Teriade*, „The New York Times”, 1973, July 8, p. 21.

³⁵ Tamże, s. 21.

³⁶ Kolokytha Chara, *The Art Press and Visual Culture in Paris during the Great Depression: Cahiers d'Art, Minotaure, and Verve*, „Visual Resources: An International Journal of Documentation”, 2013, Vol. 29, no. 3, p. 190.

³⁷ Tamże, s. 193.

³⁸ Tamże, s. 193.

Zdj. 17. Kolekcja Magazynów „Verve” w Tériade Museum Library. Fot. Sławomir Sobczyk.

Zdj. 18. Kolekcja Magazynów „Verve” w Tériade Museum Library. Fot. Sławomir Sobczyk.

Zdj. 19. Kolekcja Magazynów „Verve” w Tériade Museum Library. Fot. Sławomir Sobczyk.

Zdj. 20. Wystawa czasowa w Tériade Museum Library. Fot. Sławomir Sobczyk.

konania Tériade'a zostały uhonorowane we Francji jeszcze za jego życia (zmarł w Paryżu w 1983 r.). Otrzymał on zaszczytny tytuł „Rycerza Sztuki”, przyznawany przez Académie Française³⁹. W roku 1973 w Grand Palais w Paryżu zorganizowano wystawę książek artystycznych wydanych przez Tériade'a⁴⁰.

Dzięki hojności Stratisa Eleftheriadisa, niezwykle dorobek jego życia możemy dzisiaj podziwiać w ufundowanym przez niego kompleksie muzealno-bibliotecznym na greckiej wyspie Lesbos. Tériade Museum Library nie jest zwykłym muzeum ani zwykłą biblioteką. Inaczej niż w klasycznych bibliotekach, cała kolekcja została wystawiona w gablotach, umożliwiając nam bezpośrednie obcowanie ze sztuką. To miejsce, w którym koneserzy sztuki i bibliofile znajdą wiele ciekawych informacji na temat rozwoju książki artystycznej. Odwiedzający mogą obejrzeć prace znanych malarzy, stworzone specjalnie na potrzeby magazynu „Verve”. Podsumowując bogaty dorobek edytorsko-wydawniczy i wpływ Tériade'a na rozwój sztuki współczesnej, aż dziwne wydaje się, jak mało znane jest to nazwisko poza wąskim gronem krytyków i historyków sztuki. Autor filmu dokumentalnego „Tériade”, Simos Korexenidis zwraca uwagę na nieobecność tego niezwykle człowieka we współczesnej Grecji⁴¹.

Bibliografia:

1. Kolokytha Chara, *The Art Press and Visual Culture in Paris during the Great Depression: Cahiers d'Art, Minotaure, and Verve*, “Visual Resources: An International Journal of Documentation”, 2013, Vol. 29, no. 3, p. 184-215.
2. Korexenidis Simos, “Tériade”: *an Art enthusiast seen*, Greek News Agenda, 2018, <https://greeknewsagenda.gr/interviews/filming-greece/6598-teriede-an-art-enthusiast-seen-by-simos-korexenidis> [dostęp: 2021-04-19].
3. Michaelides Chris, *Matisse and Tériade*, European Studies Blog, 2014, <https://blogs.bl.uk/european/2014/09/matisse-and-teriede.html> [dostęp: 2021-04-19].
4. *Museum — Library Tériade*, 2019, <http://www.museumteriede.gr/en/> [dostęp: 2021-04-19].
5. *Muzeum — Biblioteka Strati Eleftheriadis — Tériade*, Greek Gastronomy Guide, 2020, <https://www.greekgastronomyguide.gr/pl/item/mouseio-vivliothiki-teriede-lesvos/> [dostęp: 2021-04-19].
6. Peppiat Michael, *The Creative Influence of Tériade*, “The New York Times”, 1973, July 8, p. 21.
7. Rabinow Rebecca A., *Tériade and his livres d'artiste: a peaceful revolution*, “Apollo”, 1995, Vol. 142, p. 7-11.

³⁹ Peppiat Michael, *The Creative Influence of Tériade*, “The New York Times”, 1973, July 8, p. 21.

⁴⁰ Tamże, s. 21.

⁴¹ Korexenidis Simos, “Tériade”: *an Art enthusiast seen*, Greek News Agenda, 2018, <https://greeknewsagenda.gr/interviews/filming-greece/6598-teriede-an-art-enthusiast-seen-by-simos-korexenidis> [dostęp: 2021-04-19].

8. Rodney T. Swan, *Cultural resistance through the manuscrit moderne. Tériade's editions of Rouault's Divertissement and Bonnard's Correspondances*, "RELIEF", 2017, Vol. 11, no. 1, p. 40-65, <https://revue-relief.org/article/view/9129/9685> [dostęp: 2021-04-19].
9. Rozmowa z pracownikiem Museum-Library Tériade przeprowadzona przez autora tekstu w dniu 27.08.2019.
10. *Tériade*, Oxford Reference, 2021, <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803103136594> [dostęp: 2021-04-19].
11. *Tériade Project*, 2014, <https://teriade8.wixsite.com/verve> [dostęp: 2021-04-19].
12. Winter Heather, *Vive "Verve"*, Milwaukee Art Museum Blog, 2011, <https://blog.mam.org/2011/08/09/vive-verve/> [dostęp: 2021-04-19].

Tériade Museum Library — an (un)common library as a monument to the (un)common man

Abstract: Tourist trips are often associated with interesting bibliophilic discoveries. Such an unusual discovery is the museum and library complex, located near Mytilini, the capital of a small Greek island, Lesbos. This work presents the biography of Stratis Eleftheriadis — Tériade. It also describes the publisher's unusual monument, the museum and library complex in Lesbos, consisting of the Theophilos Museum and Tériade Museum Library. **Key words:** Tériade Museum Library, Stratis Eleftheriadis, Tériade, Theophilos Museum, Theophilos Museum of Folklore Art.